

PROGRAM MANAGERIAL
pentru mandatul 2024-2029

Candidatură pentru funcția de Director al
Departamentului de Filosofie

Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași

Integritate. Competență. Performanță

14.06.2024

Conf.univ.dr. Cristian Moisuc

Cuprins

I. Declarație de candidatură.....	2
II. Argumente ale candidaturii. Acțiuni de până acum.....	5
1. Contribuția la promovarea publică a Departamentului.....	5
2. Contribuții la dezbaterile publice și la adoptarea de acte legislative naționale.....	6
III. Argumente ale candidaturii. Direcții de acțiune viitoare.....	10
1. Competențe legale.....	10
2. Situația actuală a Departamentului.....	11
3. Obiective strategice	11
IV. Concluzii.....	20
<i>Anexa I (Propunere în vederea îmbunătățirii Profilului de formare al absolventului trimisă la Ministerul Educației).....</i>	<i>22</i>
<i>Anexa II (Extras din Ordinul ministrului educației nr. 6731/06.12.2023 – cu sublinierea modificărilor ocazionate de Anexa I).....</i>	<i>29</i>

I. Declarație de candidatură

După 25 de ani de la intrarea în comunitatea academică din Universitatea noastră (mi-am început studiile universitare de filosofie în anul 1999), măsurând distanța de la acel moment și sperând că timpul care s-a scurs de atunci a trecut cu folos (la nivel academic, dar și la nivel personal), îmi depun candidatura pentru funcția de director al Departamentului de Filosofie, mandatul 2024-2029.

Nu este o candidatură surpriză, deoarece mi-am anunțat public intenția și nu am făcut niciodată din aceasta un element de suspans atent întreținut.

Nu este nici o candidatură oportunistă, deoarece funcția de director de departament este una electivă și obținerea ei depinde exclusiv de voința liber exprimată a colegilor de departament, nu de alți factori conjuncturali.

Nu este nici o candidatură dorită pentru tihnă, deoarece sunt conștient de dificultatea sarcinilor care incumbă funcției. De 8 ani activez ca membru foarte implicat în Consiliul Departamentului (nu socotesc aici și anii în care am asumat sarcini fără a avea vreo funcție oficială) și nimic din ceea ce înseamnă activitatea didactică, științifică și administrativă a Departamentului nu îmi este străin.

Consider că, la vârsta de 44 de ani, după un parcurs academic care a inclus, în ordine:

- Universitatea Alexandru Ioan Cuza (1999-2006; cu întreruperi) – licență
- Université Charles de Gaulle – Lille 3 (2000-2001) – anul I de Filosofie
- Université Paris IV-Sorbonne (2003-2005) – Licență și Master
- Ecole Normale Supérieure, Paris (2003-2005) – bursă a Guvernului Francez
- Université Caen Basse Normandie (2007-2011), în paralel cu Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași – doctorat în cotutelă internațională,

și după o carieră științifică din care cea mai reprezentativă realizare, până în acest moment, este o carte de autor prezentă în peste 40 de biblioteci internaționale (conform catalogului KVK), această candidatură este și o modalitate de a dovedi celor care mi-au fost profesori și care acum îmi sunt colegi că tot ceea ce mi-au transmis cândva nu a fost pierdut, ci (sper!) înmulțit și pus în folosul tuturor: cunoștințele, competențele și mai ales atașamentul pentru valorile morale înalte.

Afirm deschis și cu onestitate că această candidatură pe care o prezint colegilor de Departament poate fi definită de trei valori care m-au ghidat întotdeauna: *integritate, competență, performanță*.

1. Întâi de toate, pun această candidatură *sub speciae integritatis*. Îndrăznesc să cred că sunt considerat de colegii mei, care mă cunosc de când eram student, o persoană refractară la aranjamente ilegale sau imorale : o persoană atașată cu adevărat de valorile despre care noi, ca profesori, vorbim zilnic studenților (*bine, adevăr, frumos, cinste, dreptate, empatie* etc); o persoană capabilă de ajutor dezinteresat oferit fără a solicita ceva în schimb; o persoană înzestrată cu etică a muncii serioase și care nu a pus niciodată interesele proprii deasupra intereselor Departamentului. Evident, colegii mei vor ști să recunoască aici tot ce datorez celor care mi-au fost profesori. Cu toții am devenit cadre didactice pentru că am fost impresionați de cei care ne-au format, în tinerețe, nu doar mintea, ci și constelația de valori.

2. În al doilea rând, pun această candidatură și sub specia ideii de *competență academică*. Într-un peisaj universitar românesc marcat adesea de încălcări ale normelor de etică a cercetării, un candidat la funcția de director de Departament trebuie să aibă o competență academică și o legitimitate științifică ireproșabilă, obținută în mod real, recunoscută național și internațional.

Această competență este necesară unui director de Departament pentru a nu transforma funcția într-o activitate de redactare cvasi-automată de documente (trimise și primite pe traseul administrativ), ci pentru a veghea și a face posibil ca un Departament să își îndeplinească misiunea academică, contribuind la atingerea obiectivelor fundamentale ale activității Universității (art. 4 din Carta UAIC):

a) educația pentru exercitarea de profesii și funcții, în spiritul respectului pentru etica profesională;

b) contribuția la dezvoltarea științei, învățământului și a culturii naționale și internaționale;

c) teaurizarea, valorificarea și îmbogățirea creației științifice și culturale de interes național și global;

3. În al treilea rând, această candidatură vizează și atingerea *performanței* academice. Prin "performanță academică" înțeleg mai mult decât indicatorii solicitați de CNATDCU, UEFISCDI, CNFIS, ARACIS și alte organisme cu acronime lesne de ținut minte. Sigur, acești indicatori sunt inevitabili, dar activitatea didactică și științifică nu se reduce la tabele Excel în care aceștia sunt consemnați.

Au spus-o deja alții înaintea mea, evidențiind limitele unei abordări înguste și neproductive a "performanței academice": "*Presiunea de a performa bine în clasamente poate duce la strategii de scurtă durată și la neglijarea aspectelor fundamentale ale educației și cercetării. De exemplu, universitățile pot fi tentate să aloce resurse disproporționat către domenii care sunt favorizate de criteriile de clasificare*" (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.12).

Astfel, candidez la funcția de director:

- pentru a continua acele activități performante ale Departamentului care au deja o tradiție,
- pentru a iniția, cu ajutorul colegilor, noi direcții de dezvoltare instituțională,
- pentru a face posibil ca Facultatea să beneficieze și în viitor de expertiza didactică și științifică a colectivului de Filosofie (expertiză de care *au beneficiat deja* colegii de la celelalte departamente, care fie au făcut studii de filosofie în anii de formare academică, fie dețin doctorate în filosofie sau, pur și simplu, sunt și astăzi iubitori ori cititori de filosofie).

Prin urmare, această candidatură prezentată colegilor nu este ocazionată nici de o ambiție personală deșartă, nici de nevoia de a compensa lipsa de recunoaștere științifică (națională sau internațională), nici de dorința de parvenire administrativă sau de acumulare pecuniară.

Pur și simplu, consider că am atins momentul de maturitate pentru a mă prezenta în fața colegilor solicitându-le încrederea de a mă investi, prin vot, cu calitatea de reprezentant al lor și primul care trebuie să găsească soluții la problemele curente sau care pot apărea în viitor în viața Departamentului.

Dacă este adevărat că "*Universitățile au menirea nobilă de a modela minți care, nu numai că trebuie să obțină performanțe în domeniile alese, ci și să servească comunitatea și să contribuie la dezvoltarea acesteia*" (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.23), atunci îndrăznesc să sper că această candidatură este benefică nu doar Departamentului de Filosofie, ci tuturor colegilor din Facultate și, nu în ultimul rând, comunității academice din Universitate.

II. Argumente ale candidaturii. Acțiuni de până acum

Fiecare candidatură la o funcție electivă trebuie să fie întemeiată pe acțiunile anterioare, pentru că acestea dau măsura integrității și competenței celui care solicită votul colegilor săi. Funcțiile electivă obligă candidatul la prezentarea unui sumar al acțiunilor trecute, în vederea solicitării și primirii unui vot deplin informat.

Astfel, fără a avea pretenția de exhaustivitate, voi prezenta trei acțiuni importante care pot da seama de modul în care, de-a lungul anilor, am înțeles să îmi pun competențele în slujba Departamentului și a colegilor. Nu mă voi referi la pletora de activități administrative (cronofage, lipsite de glorie și adesea exasperante pentru familie), care fac însă posibilă buna funcționare a unui Departament. Acestea sunt (sper) cunoscute și nu mai merită menționate.

Despre altele vreau să fac mențiune, mai precis:

✦ 1. Contribuția la promovarea publică a Departamentului

La acest nivel, sunt multe acțiuni pe care le-am desfășurat, dintre care cea mai notabilă este inițierea și dezvoltarea *Concursului național anual de eseuri în domeniul științelor umaniste pentru elevii de liceu (clasele XI-XII) intitulat "Vârstele Filosofiei"*.

i) Acest concurs național a ajuns deja la a VI-a ediție, de doi ani figurează cu titlu permanent în *Calendarul concursurilor naționale școlare fără finanțare din partea MEN* (a se vedea *Anexa nr. 5 la O.M.E. Nr. 24350/19.01.2023* și *Anexa nr. 5 la O.M.E. nr. 3469/29.01.2024*).

Importanța acestui concurs nu ar trebui subestimată, deoarece asigură vizibilitate mediatică Departamentului la nivelul învățământului liceal național, menține legătura cu profesorii de filosofie din toată țara (inclusiv cu foști absolvenți ai noștri deveniți profesori de filosofie în diferite județe), stabilește un prim contact cu elevii de liceu care manifestă pasiune filosofică incipientă, permite atragerea celor mai buni elevi care participă, anual, cu eseuri originale și care dovedesc deja lecturi filosofice.

Sigur că acest concurs (cronofag, dar cu satisfacții morale și instituționale) în care am implicat și alți colegi din Departament nu poate înlocui paleta mai largă de acțiuni de promovare instituțională a Departamentului, dar este suficient să spun că din rândul elevilor care au fost

premiati la concurs au fost recrutați cei mai buni studenți ai noștri și, probabil, cei mai buni viitori doctoranzi. *Non multa, sed multum.*

ii). Un al doilea tip de acțiune pe care l-am desfășurat în anii anteriori, alături de alți colegi din Departament, au fost conferințele în cadrul diferitelor licee din Iași, la invitația profesorilor de socio-umane. În cadrul acestora, am putut lua un prim contact cu elevii de la liceele teoretice din Iași, interesați de gândirea critică și de valorile filosofiei, de răspunsurile la problemele lumii contemporane și de un parcurs academic socio-uman.

iii). Un alt treilea tip de promovare a Departamentului l-a reprezentat participarea la *Cercurile metodice* ale profesorilor de socio-umane (din județul Iași sau din județul Vrancea), unde am susținut conferințe filosofice, la invitația inspectorilor de socio-umane cu care am excelente relații. În special în Iași (și colegii care se ocupă de activitatea de *Practică pedagogică* pot confirma), Departamentul se bucură de o foarte bună relație de colaborare instituțională cu inspectorul de socio-umane din cadrul ISJ Iași. Acest tip de raporturi instituționale mi-a permis reluarea contactelor cu *alumni* Departamentului nostru, deveniți profesori de filosofie, ceea ce este de bun augur pentru vizibilitatea pe termen lung a Departamentului și pentru viitoarele proiecte instituționale implicând structurile de învățământ preuniversitar (elevi și profesori).

Ultima manifestare de acest fel a avut loc cu ocazia *Zilei Mondiale a Filosofiei*, 16 noiembrie 2023 și ea s-a desfășurat sub egida Academiei Române (la Institutul Gheorghe Zane din Iași), cu colaborarea ISJ Iași, în cadrul unei conferințe la care au participat Prof. Ștefan Afloroaei, m.c. al Academiei Române, CS I dr. Eugen Huzum, directorul Institutului Gheorghe Zane și subsemnatul. Tematica a vizat *Rolul și importanța filosofiei pentru educația școlară și pe tot parcursul vieții.*

✦ 2. Contribuții la dezbaterile publice și la adoptarea de acte legislative naționale

i) Dezbateri publice

Întrucât Universitatea nu este o instituție închisă, ci o „instituție de învățământ superior de drept public” (art. 1 din Carta UAIC) care „susține și promovează, prin toate mijloacele specifice.

cercetarea fundamentală și cercetarea aplicată ... în acord cu exigențele unei societăți bazate pe progres, în numele binelui public și în respectul eticii profesionale” (art. 3, alin 2 din Carta UAIC), ca membri ai comunității academice avem responsabilitatea de a participa la tot ceea ce înseamnă dezbateri publice, mai ales când aceasta se referă la *chestiuni care vizează binele public*.

În acest sens, atunci când am considerat că vocea noastră, ca filosofi, trebuia să se manifeste public, nu am ezitat să inițiez, cu sprijinul și ajutorul colegilor din Departamentele de Filosofie din toată țara (în special Cluj și București), o luare de poziție publică națională vizând *statutul și rolul disciplinelor socio-umane în cadrul viitoarelor programe-cadru din învățământul preuniversitar*. Nu era vorba doar despre discipline precum *Filosofia și Logica*, ci și despre alte discipline socio-umane.

Această poziție publică s-a materializat într-o *scrisoare deschisă* din luna mai a anului 2023 adresată Ministrului Educației, difuzată în presa națională, la care s-au raliat *sute de specialiști în filosofie din întreaga țară* (membri notabili ai Academiei, profesori, cercetători, doctoranzi, foști absolvenți) și 8 instituții (Universități, Institute de Cercetare și Academia Română), iar un rezumat succint al ecoului larg al acestei luări de poziție îl constituie titlurile din presă:

Logica, Psihologia și Filosofia sunt inutile în România? – întrebare pentru Ligia Deca de la peste 300 de profesori, cercetători și practicieni, într-o scrisoare deschisă, după ce aceste discipline nu au apărut în proiectele de planuri-cadru pentru liceu: Urmăriți transformarea viitorilor cetățeni în indivizi opaci, ca o masă de votanți amorfă și docilă la nivel civic? (sursa)

Spre deosebire de alte scrisori deschise către miniștri, care rămân fără răspuns și efect (mai ales dacă sunt concepute pentru a aduce o glorie efemeră inițiatorilor lor), aceasta a suscitat răspunsul oficial al doamnei Ministru, într-o întâlnire cu colegii noștri filosofi de la Universitatea din București:

”Domnia Sa ne-a asigurat ferm că reducerea numărului de ore la disciplinele Filosofie și Logică în învățământul preuniversitar nu reprezintă un obiectiv urmărit și susținut la nivelul Ministerului Educației și că disciplinele socio-umane în cauză nu vor trece din regim trunchi comun în regim de discipline opționale. Argumentul principal prezentat de doamna Ministru e că aceste ore de Logică și de Filosofie contribuie în mod decisiv la formarea personalității și la

maturizarea elevilor, permițând o înțelegere justă a mecanismelor unei societăți democratice și favorizând o implicare civică reală. Totodată, s-a discutat și despre posibilitatea ca anumite discipline socio-umane să fie plasate și la nivel gimnazial, pentru ca elevii din clasele superioare ale gimnaziului să-și însușească noțiuni de bază cu privire la viața socială și la etică” (sursa).

Fără a da dovadă de naivitate, așteptăm să vedem dacă aceste promisiuni vor avea acoperire în noile planuri-cadru pentru învățământul preuniversitar.

Cred că pot afirma că acțiunea inițiată de mine, cu ajutorul colegilor din Departament, care s-au raliat fără ezitare (la fel cum au făcut-o colegii de la celelalte Departamente de Filosofie din țară, spre cinstea lor) este o bună dovadă a capacității mele de a mobiliza oameni (*inclusiv la nivel național*) atunci când în joc sunt cauze juste care vizează statutul filosofiei și valorile perene ale acesteia.

ii) Adoptarea de acte legislative

În urma lansării în dezbateră publică (în octombrie 2023) a unui proiect de ordin de ministru vizând *Profilul absolventului de liceu*, care constituie baza planurilor-cadru și a programelor școlare (citez din Legea 198/2023, art. 89, alin (2): *„Profilul de formare al absolventului reprezintă o componentă reglatoare a curriculumului național, un referențial pentru proiectarea, implementarea și evaluarea acestuia și este aprobat prin ordin al ministrului educației. Acesta indică nivelurile preconizate în dobândirea competențelor, în funcție de stadiile de dezvoltare ale elevilor”*), împreună cu doi colegi din țară de la Facultățile de Filosofie din București și din Cluj am elaborat în timp record (două zile) și am depus oficial la Minister o serie de propuneri cu rol de îmbunătățire a actului legislativ.

Inițial, varianta aflată în dezbateră publică *nu prevedea aproape nimic despre competențele socio-umane*. În urma participării personale a unei colege de la Facultatea de Filosofie a Universității București la dezbateră publică la care a fost prezentă inclusiv doamna Ministru a Educației și în urma susținerii de către respectiva colegă (argumentat, cu tenacitate și eleganță) a punctului de vedere din documentul comun elaborat și depus la Minister în numele Departamentelor noastre, varianta finală a actului legislativ publicat în Monitorul Oficial (OMEN 6731/6.12.2023) nu mai ignoră *valorile, descriptorii și competențele socio-umane* (care se referă la toate discipline socio-umane din liceu, inclusiv *Psihologie și Sociologie*, nu doar *Filosofie*).

Atașez prezentului plan managerial două *Anexe*, pentru a dovedi reușita demersului comun al Facultăților de Filosofie din Iași, Cluj, București: *Anexa I* - documentul depus oficial la Minister; *Anexa II* – Ordinul de ministru, cu adăugirile în forma oficială (semnalate cu galben), ocazionate de propunerile formulate de noi.

Nu consider că este o reușită decât în măsura în care aceasta exprimă capacitatea Departamentului nostru de a motiva și de implica alte Departamente de Filosofie din țară pentru o cauză comună justă și un bine public. Absolvenții de liceu din această țară (de la orice profil) au o nevoie imperativă, ca viitori cetățeni responsabili care trăiesc într-un stat de drept, de *competențe și valori pe care doar Filosofia și alte discipline socio-umane le pot insufla*.

Poziția rațională a Ministerului Educației care a acceptat să modifice în bine un act redactat deficitar a fost o confirmare a faptului că, atunci când cei care se exprimă în numele Departamentelor *posedă competență epistemică și morală reală* și își expun public și cu hotărâre argumentele, *decidenții politici sunt dispuși să asculte și să își orienteze spre bine acțiunea*.

Cred că cele două exemple oferite mai sus sunt suficiente pentru a descrie capacitatea mea de a implica și colegi din alte universități pentru reușita unor schimbări în bine (inclusiv la nivel legislativ oficial), de care să profite cât mai mulți oameni (elevii de liceu ca subiecți ai educației, profesorii de gimnaziu și liceu ca educatori, profesorii universitari ca formatori ai viitorilor specialiști în domeniile socio-umane, iar la final societatea democratică în ansamblul ei). Poate părea puțin, dar să ne întrebăm câte acte legislative naționale au fost modificate de decidenți în urma intervenției publice a unor filosofi?

Eforturile care nu se văd acum vor da cândva roade care se vor vedea. Le consider expresia unei datorii civice care incumbă fiecărui membru al comunității academice din Universitatea noastră: *“UAIC susține și promovează formarea conștiinței civice, valorile statului de drept și idealurile democrației”* (Art. 8, alin 1 din Carta UAIC); și mai ales: *“UAIC își asumă misiunea specifică prin fixarea și îndeplinirea următoarelor obiective fundamentale: [...] contribuția la dezvoltarea științei, învățământului și a culturii naționale și internaționale”* (Art. 4, litera (b) din Carta UAIC).

Dacă este adevărat că *“Universitatea joacă un rol esențial în societate prin generarea de noi cunoștințe, promovarea mobilității sociale și adaptabilitate și reziliență în contextul confruntării cu provocări majore contemporane”* (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.23), atunci nu este mai puțin adevărat că acest rol nu poate fi exercitat dacă membrii comunității academice preferă o atitudine pasivă atunci când provocările majore din societate (precum reforma învățământului gimnazial și liceal) ar reclama o voce unitară, argumentată și însoțită de o perspectivă civică și morală.

În aceste situații, *curajul* (virtute filosofică fundamentală, conform lui Aristotel, *Etica Nicomahică* II, 8 și III, 6-7) oferă măsura intervenției publice a fiecăruia, fiind singura virtute care (pentru a relua expresiile unui filosof și fost diplomat contemporan) *“are calitatea de a sfâșia carcasa mediocrității morale, punând instinctul de conservare în criză”*.

III. Argumente ale candidaturii. Direcții de acțiune viitoare

1. Competențele legale

Competențele directorului de departament sunt stipulate în legea 199/2023, art. 143, alin 1) și 2):

(1) Directorul de departament realizează managementul și conducerea operativă a departamentului. Directorul de departament răspunde de elaborarea și implementarea planurilor de învățământ, de statele de funcții, de managementul cercetării și al calității și sprijină conducerea instituției de învățământ superior în activitatea de management financiar al departamentului. În exercitarea acestei funcții, el este ajutat de consiliul departamentului, conform cartei universitare.

(2) Selecția, angajarea, evaluarea periodică, formarea, motivarea și încetarea relațiilor contractuale de muncă ale personalului sunt de răspunderea directorului de departament, a directorului consiliului școlii doctorale sau a decanului, conform prevederilor cartei universitare.

Pe lângă prevederile din legislația primară, se adaugă cele din actele cu caracter intern ale instituției, respectiv:

- art. 28 din *Regulamentul de organizare și funcționare al Universității Al. I. Cuza*, aprobat ca Anexă la HS nr.6 / 14.12.2023

- art. 54-58 din *Regulamentul de organizare și funcționare al Facultății de Filosofie și Științe Social- Politice*, adoptat prin HS nr. 20 / 25.05.2023

Evident, alte acte de reglementare secundară precum ordine de ministru sau hotărâri de Guvern, precum și acte cu caracter intern al instituției de învățământ superior conțin prevederi punctuale care se referă la atribuțiile directorului de Departament. Nu este cazul să le trec pe toate în evidență.

2. Situația actuală a Departamentului

Situația actuală a Departamentului a fost prezentată, cu ocazia ședinței de bilanț la final de mandat, de domnul prof. Petru Bejan, directorul. În măsura în care va fi nevoie, în cadrul ședinței de alegeri, voi detalia unele aspecte, din perspectiva actuală de candidat pentru mandatul de director de departament.

3. Obiective strategice: consolidarea și creșterea performanței Departamentului

Ca director de Departament, intenționez să ating două obiective strategice care constau în *consolidarea* (pe de o parte) și *creșterea performanței Departamentului la nivel național și internațional, pentru a obține efecte asupra gradului de atractivitate al ofertei didactice în rândul potențialilor studenților* (pe de altă parte).

Le consider două obiective (deși ele au aceeași miză finală) deoarece *consolidarea* presupune menținerea practicilor instituționale și a direcțiilor bune în care a evoluat acest Departament în mandatele directorului anterior. Ca membru al Consiliului Departamentului în perioada 2016-2024, am o bună cunoaștere a mecanismelor instituționale și îmi pot da seama când ceva funcționează și merită păstrat.

În același timp, *dezvoltarea* presupune trecerea la un nivel superior iar ca director, pot iniția schimbări ale procedurilor care s-a dovedit mai puțin eficiente, sau care sunt cerute de noul cadru legislativ național (legea 199/2023 și actele subsecvente) ori de noul management al Universității.

Mi se pare suficient de rezonabil următorul principiu de guvernare academică, care merită a fi implementat și la nivelul departamentului: *„stabilirea unor structuri și procese solide de guvernare care promovează transparența, responsabilitatea și luarea deciziilor în comun, fără a inhiba sau descuraja libera inițiativă”* (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.24).

Universitatea este o instituție în care reflecția calmă și argumentată trebuie să precedă orice acțiune iar acțiunea trebuie să urmărească mai binele comun, nu binele personal.

Nu am un istoric al acțiunilor în interes personal care caută să scurtcircuiteze reglementările legale. Nu intenționez inițierea vreunei schimbări de dragul “schimbării” și nu am apetente pentru un stil de management bazat pe ascunderea informațiilor. Nu am fost educat într-o cultură a secretului și a penumbrei.

Respect sincer instituția în care lucrez și colegii cu care lucrez, fiind pe deplin conștient că actele directorului de departament angajează “răspunderea publică a instituției” (art. 3, alin 1, litera o) din legea 199/2023 și art. 12, alin 1, litera e) din legea 199/2023).

Pentru atingerea acestor **două obiective strategice** este necesară de atingerea a **patru obiective operaționale**:

- ✦ *1. Creșterea performanței științifice a Departamentului pentru a asigura vizibilitatea și atractivitatea programelor de studii (atât în rândul profesioniștilor din domeniu, cât și în rândul potențialilor studenți*

Filosofia este o activitate a spiritului eminentemente vocațională, care atrage prin veridicitatea problemelor și autenticitatea soluțiilor. Un Departament care nu are ambiția de a conta științific la nivel național și internațional este condamnat să gestioneze precaritatea și mediocritatea.

Cea mai bună carte de vizită a unui Departament de Filosofie este *competența științifică și morală a membrilor săi* și capacitatea acestora de a inspira studenții să urmărească o carieră didactică sau de cercetare ori să facă studii de filosofie (ca a doua facultate) pentru utiliza competențele dobândite în alte domenii de activitate.

Nu vom vedea niciodată la Departamentul de Filosofie sute de studenți înscriși la programul de licență. *Un domeniu eminentemente vocațional nu poate face învățământ de masă și nu poate fi evaluat exclusiv după acest criteriu.* Dacă era așa, Socrate nu ar fi fost condamnat și ucis de atenieni. Descartes și-ar fi văzut *Principia Philosophiae* drept manual uzual în colegiile iezuite iar Kant ar fi ajuns ministru al educației, în locul baronului Karl Abraham Freiherr von Zedlitz und Leipe.

Lipsa unor cohorte de sute de studenți nu înseamnă că Departamentul de Filosofie nu are un loc meritat în cadrul Universității, precum celelalte facultăți fondatoare vocaționale (Filosofie, Drept și Teologie), care furnizează *cunoaștere fundamentală* încă de la întemeierea Universității, rezistând tuturor schimbărilor de regim politic (inclusiv regimului comunist). Încă nu am aflat răspunsul la întrebarea dacă "dezvoltarea" unui Departament trebuie însemne "restrângerea" altor Departamente (un adevărat "secret al lui Polichinelle", niciodată pronunțat public).

Cu privire la acest aspect al importanței cruciale a Departamentelor și domeniilor de studiu vocaționale s-a exprimat deja Rectorul Universității, reafirmând importanța domeniilor fundamentale care gestionează programe de studiu vocaționale:

"Deci este de dorit să existe un echilibru între pragmatismul unei oferte academice adaptate la cerințele pieței, responsabilitatea păstrării unor tradiții și transmiterii de cunoaștere și în domeniile mai puțin ofertante din punctul de vedere al oportunităților de angajare, precum și caracterul vizionar al unei strategii care va trebui să se adapteze unor realități tot mai diverse și unor provocări tot mai greu de anticipat" (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.9).

Prin urmare, cea mai bună carte de vizită a Departamentului trebuie să fie **performanța științifică reală** (pentru că Universitatea noastră este *o universitate de educație și cercetare avansată*) iar Departamentul de Filosofie a făcut parte din unul dintre cele 6 domenii fundamentale care a permis această reclasificare la ultima evaluare a Ministerului Educației și ARACIS, în anul 2021, prin proiectul „Îmbunătățirea politicilor publice în învățământul superior și creșterea calității reglementărilor prin actualizarea standardelor de calitate (QAFIN).

Aproape toate criteriile au vizat performanța în cercetare și în programele didactice (a se vedea comunicatul oficial al conducerii Universității), în aplicarea art. 138, alin (2), litera c) din legea 199/2023:

“c) educație și cercetare avansată: presupune organizarea activităților de predare, învățare și evaluare, precum și de cercetare, cu impact în dezvoltarea cunoașterii și dezvoltarea economică și tehnologică la nivel național și internațional, evaluarea misiunii instituției făcându-se după criterii și indicatori internaționali, cu relevanță academică națională/internațională”

Prin urmare, deoarece Universitatea noastră este o Universitate de educație și *cercetare avansată* și deoarece Filosofia este un domeniu fundamental vocațional care face parte din cele 6 domenii supuse evaluării pe aceste criterii menționate de legea 199/2023 (și detaliate în metodologia subsecventă¹), Departamentul trebuie să își consolideze și crească performanța științifică (aflată actualmente la un nivel foarte bun – voi detalia acest lucru în prezentarea programului). Există în Universitate suficiente Departamente și programe de studiu (licență sau master) care atrag în mod natural studenții și realizează învățământ de masă, însă un departament vocațional precum cel de Filosofie (sau altele, de aceeași natură), *prin performanța științifică în domeniu, contribuie la menținerea statutului de Universității noastre.*

Voi prezenta, așadar, colegilor din Departament un set de măsuri punctuale pentru creșterea performanței științifice în cadrul ședinței de alegeri.

- ✦ *2. Creșterea calității ofertei didactice a Departamentului (licență și masterat) pentru ca aceasta să devină relevantă pentru preocupările actuale în domeniu și atractivă pentru studenți.*

Studenții de la Filosofie (cei care vin de pe băncile liceului sau la o a doua facultate) vor să se familiarizeze sau să aprofundeze marile întrebări care descriu condiția umană:

- *Ce pot să știu?*
- *Ce trebuie să fac?*
- *Ce îmi este îngăduit să sper?*

¹ Ponderea studenților doctoranzi: Mobilitatea externă a personalului didactic și internaționalizarea ofertei universitare: Capacitatea de conducere de doctorat: Repartiția veniturilor din și pentru cercetare științifică/creație artistică/performanță sportivă: Rezultatele cercetării-dezvoltării-inovării prin proiecte: Rezultatele cercetării prin publicații: Rezultatele implicării sociale a universității: Rezultatele transferului de cunoaștere prin brevete: Poziționarea universității în clasamentele internaționale: Materiale didactice realizate și utilizate în procesul de predare-învățare: Gradul de diversitate și de dezvoltare a ofertei universitare: Scorul de îndeplinire a punctajului minim de titularizare pe post/domeniul fundamental: Inovarea și performanța academică a studenților/ domeniul fundamental: Satisfacția studenților/absolvenților.

- *Ce este omul?*

Aceste întrebări sunt invariabile, însă conținuturile și metodele de predare pot fi adaptate la nevoile, așteptările și aspirațiile generațiilor actuale.

Prin urmare, *adaptabilitatea și flexibilitatea* ofertei didactice vor permite creșterea gradului de atractivitate al programelor de licență și masterat.

Un profesor medievalist și germanist de la Sorbona (Claude Lecouteux) mi-a spus acum douăzeci de ani, când eram student, că el face din preocupările sale științifice un temei pentru a scrie articole ori cărți noi sau *un pretext pentru a-și varia cursurile*, introducând în ele teme sau autori de care se ocupă la momentul respectiv. Mai în glumă, mai în serios, într-un interviu, Jean-Luc Marion (unul dintre mentorii mei) spunea că, deoarece a trebuit să predea un autor pe care nu îl cunoștea bine (Husserl), a trebuit să îl studieze temeinic și din acel efort a ieșit o carte (*Etant donné*).

Există mai multe metode de a crește calitatea ofertei didactice (și ele merită detaliate într-o ședință de lucru, nu într-un plan managerial), iar scopul final este acela de a dovedi că problemele istorice ale filosofiei sunt de fapt extrem de actuale (doar că prezente sub alte forme), iar abilitățile și competențele dobândite de studenți la licență sau la masterat depășesc cu mult limitele stricte ale domeniului și pot fi utile într-o gamă mult mai largă de profesii.

De aceea, nu trebuie uitat că evaluarea unui program de studii trebuie să țină seama nu doar de *gradul de angajabilitate imediată în domeniul respectiv* (și aici, structura economiei românești nu favorizează decât foarte puține domenii fundamentale) ci și de competențele și abilitățile profesionale dobândite.

Și cu privire la acest aspect, poziția echilibrată a Rectorului Universității merită amintită:

“Dincolo de ceea ce cere piața muncii la un moment dat, din cele aprox. 90 de programe de studii de licență și peste 130 de programe de studii de masterat acreditate la nivelul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, nu trebuie să lipsească direcțiile de specializare mai puțin solicitate, dar a căror importanță socială și contribuție la progresul cunoașterii nu poate fi negată. Așa cum sunt programe de studii care, deși mai puțin cerute în prezent, pregătesc specialiști în domenii care pot fi de perspectivă” (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.9).

Prin urmare, pentru a spori gradul de atractivitate al programelor gestionate de Departament, voi propune colegilor un set de măsuri de vizând creșterea calității ofertei didactice pe care le voi detalia în prezentarea proiectului.

✦ 3. Dezvoltarea resursei umane și asigurarea transferului inter-generațional de cunoștințe și competențe

Departamentul de Filosofie, ca orice departament al facultății noastre, nu poate recruta "specialiști" într-o profesie pe care să îi convertească, rapid, în *cadre didactice*. Este nevoie de un parcurs reglementat legal și mai ales verificabil științific (nu doar prin obținerea doctoratului ci și prin crearea unor abilități didactice pentru tinerii aspiranți la cariera didactică).

Dezvoltarea resursei umane presupune atât motivarea celor mai buni doctoranzi în vederea alegerii unei cariere universitare, cât și motivarea membrilor care nu au ajuns la vârful carierei să parcurgă acest drum, prin îndeplinirea și mai ales depășirea standardelor minimale în domeniu.

Însă nu trebuie uitat că studenții de azi sunt viitorii doctoranzi de mâine și viitorii asistenți de poimâine. Perioada de formare pentru un bun asistent este de minim 10 ani, ceea ce este foarte mult pentru o lume în care efemeritatea valorilor și consumerismul economic au devenit valori de bază ale generațiile tinere.

Transferul inter-generațional de competențe și cunoștințe nu se mai face ca acum 20-30-40 de ani, când tânărul aspirant la cariera academică se străduia să se auto-depășească, într-un mediu concurențial. Cea mai bună cale este aceea a exemplului personal al profesorilor care se auto-depășesc și al cultivării ideii de excelență academică în rândul studenților la fiecare curs și seminar, pentru ca aceasta să aibă impact și în pregătirea personală a fiecărui student.

Ca potențial director de departament, sunt conștient de dificultățile găsirii unui just echilibru între nevoia de continuitate a resursei umane înalt calificate (colegi conducători de doctorat) și nevoia de transfer inter-generațional spre generațiile tinere care vor asigura continuitatea corpului profesoral. Când va fi momentul, sunt convins că voi putea găsi, prin consultarea colegilor, cele mai bune soluții pentru Departament, pentru a asigura stabilitatea și calitatea ofertei educaționale. Și cu privire la acest aspect mi se pare rezonabilă și echilibrată următoarea soluție, care nu exclude dimensiunea științifică din formarea unui tânăr asistent universitar aflat la început de carieră didactică:

"În același timp, debutul unei cariere academice presupune, în primul rând, concentrarea pe activități didactice, iar asistenții și lectorii universitari conștientizează mai târziu importanța cercetării științifice pentru asigurarea unui nivel ridicat de calitate activității de predare, dar și pentru îndeplinirea criteriilor necesare pentru promovarea pe funcții didactice superioare. De

aceea, fiecare tânăr angajat va trebui îndrumat și susținut, mai ales la începutul carierei, pentru a nu neglija acest aspect atât de important în dezvoltarea carierei profesionale în mediul universitar” (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.40).

✦ *4. Dezvoltarea cooperării cu instituțiile de învățământ și de cercetare naționale și internaționale, dar și cu alte structuri din interiorul Universității*

Parcursul meu academic (cu patru diplome obținute în universități franceze prestigioase) mă face extrem de sensibil la valoarea cooperării cu instituțiile de învățământ și cercetare internaționale.

Nu mai trebuie să fiu convins de necesitatea și valoarea formativă a contactului cu marile centre universitare din Occident. Ca profesor, am îndemnat și ajutat cei mai buni studenți ai noștri să efectueze stagii Erasmus la instituțiile partenere și am consiliat cei mai buni studenți ai noștri (dar și de la alte Departamente unde țin cursuri), în procesul de depunere de dosare pentru burse de studii de lungă durată în Occident, ca masteranzi. Sper ca, la finalul acestor stagii, să îi văd revenind în țară ca doctoranzi ai unora dintre colegii mei. Ar fi pentru mine cea mai mare satisfacție pedagogică.

Actualmente, studenții departamentului nostru sunt relativ reticenți în a efectua stagii Erasmus și acest lucru trebuie să se schimbe. Împreună cu colegii din Departament care au doctorate sau stagii relativ recente de cercetare în străinătate, voi implementa o serie de măsuri menite să stimuleze deplasările studenților noștri în stagii de cercetare, de practică sau în scurte mobilități oferite prin intermediul Universității noastre. Nu există manieră mai bună de a motiva un tânăr să devină mai bun în pasiunea sa pentru filosofie decât acela de a-l pune în situația de a trăi într-un sistem educațional de la care noi avem mereu ceva de învățat și de implementat.

În același timp, ca director, voi căuta să dezvolt contactele instituționale existente și să creez altele noi, invitând specialiști cunoscuți în cadrul instituției noastre. Fizic sau online, este nevoie de prezența unor invitație de marcă (naționali și internaționali) în cadrul Departamentului. Am o lungă și excelentă relație de prietenie și colaborare cu aproape toți colegii filosofi de la Universitatea Babes-Bolyai și cu o parte a celor din Timișoara. Alți colegi din Departament au același tip de relații academice cu cei de la Universitatea din București. Împreună, vom reuși să ne armonizăm vocile pentru a avea o poziție unitară în raport cu instituțiile publice precum Ministerul

Educației. Am oferit două exemple în acest sens. În toamnă, vom putea profita de reuniunea de la București a tuturor facultăților de filosofie din țară pentru a ne calibra mesajul public, organizarea ca breaslă, cooperarea științifică pe termen lung.

La nivel internațional, chiar din această toamnă voi prelua responsabilitatea legăturilor cu instituții ca Universitatea Québec Trois-Rivières, din partea căreia vom avea vizita dnei Syliane Charles, cu care avem un contact instituțional de lungă durată. Sper să reușesc să fructific în plan instituțional contactele mele personale din spațiul francez și să reușesc organizarea anuală a unor evenimente științifice cu invitați de marcă, în măsura în care programul acestora o va permite.

În mod evident, am lăsat la urmă (pentru că nu trebuie să începem cu obiectivele cele mai ușoare, ci cu cele care solicită cel mai mare efort și au nevoie de cel mai mare timp de elaborare și implementare) palierul *dezvoltării relațiilor Departamentului cu alte structuri din Universitate*:

- în primul rând cu Departamentele din facultatea noastră. Cu unele Departamente avem o colaborare de zeci de ani, cu altele, această colaborare s-a întrerupt, din păcate, la un moment dat și va trebui reluată, mai ales dacă noua conducere a Facultății va crea cadrul propice acestei colaborări interdepartamentale benefice și este dispusă să respecte ceea ce a asumat public în Planul managerial, nelăsând aceste deziderate doar la nivel de declarație de intenție uitată în sertar: *“De asemenea, prin colaborare instituțională, domeniile din cadrul Facultății își pot consolida poziția în clasamentele academice, dar își cresc și vizibilitatea, își consolidează reputația și devin mai relevate și mai competitive”* (Planul managerial al decanului, p.39).

Din partea colegilor Departamentului de Filosofie, asistenți sau conducători de doctorat, cred că există toată disponibilitatea pentru o colaborare care să atingă nivelul de dezvoltare care exista acum 25 de ani, când studenții de la Departamentul de Filosofie studiau discipline sociologice chiar din primul an de facultate (pot depune mărturie personală în acest sens, ca persoană care a efectuat în studenție stagii de cercetare etnografică cu profesori de la Departamentul de Sociologie) și studenții de la Departamentul de Sociologie aveau lecturi filosofice de primă mână care le lărgesc orizontul valorilor umane perene (profesorii care conduc acum doctorate în domeniul Sociologie pot adevăra acest lucru). Interdisciplinaritatea și transversalitatea nu au dăunat niciodată nimănui, dimpotrivă, acestea sunt și două dintre aspectele cheie ale planului managerial al Rectorului Universității:

Primul: *“Prin integrarea de discipline variate și încurajând colaborarea interdisciplinară, mediul academic trebuie să-și pregătească studenții nu doar pentru succesul profesional, ci și pentru învățarea continuă pe tot parcursul vieții și pentru apartenența la o lume din ce în ce mai complexă”* (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.23) și *„Încurajarea cooperării interdisciplinare. Acest element vizează încurajarea colaborărilor, atât pe orizontală, cât și pe verticală, spre dobândirea unei experiențe educaționale bogate, la care să ia parte și de care să beneficieze toți membrii comunității academice”* (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.23).

Al doilea: *“Consolidarea prezenței competențelor transversale în conținuturile aferente disciplinelor incluse în planurile de învățământ ale programelor de studii, dar și susținerea unor module dedicate, mai ales în ceea ce privește etica, antreprenoriatul, gândirea critică etc”* (Planul managerial al Rectorului UAIC, p.30, Obiectivul specific nr.1)

Ca titlu de exemplu, discipline complementare de *Sociologie, Antreprenoriat* sau *Leadership, Public Speaking* par. la acest moment, adecvate pentru creșterea atractivității ofertei academice a Departamentului de Filosofie, la fel cum sunt chiar necesare altor Departamente din facultate cursuri care pot fi oferite de colegii din Departamentul de Filosofie, cu atât mai mult cu cât *Standardele ARACIS pentru comisia de științe sociale, politice și ale comunicării* prevăd un grup de discipline complementare din care fac parte discipline filosofice precum *etică, Filosofie, Gândire critică, Logică* (la programe academice precum *Resurse Umane, Asistență Socială, ș.a.m.d*). Baza legală există, nevoia academică există, lipsește deocamdată doar voința instituțională, dar noua conducere a facultății și-a asumat angajamente publice în sensul *creșterii colaborării domeniilor din facultate* iar comunitatea academică din facultate se așteaptă ca aceste angajamente să nu rămână literă moartă, ci implementate fără tragere de timp.

- în al doilea rând, cu alte Facultăți și alte Departamente din Universitate, pe aceleași baze științifice (apartenența la același domeniu fundamental de evaluare instituțională, existența unor preocupări științifice comune, existența unor proiecte inter-disciplinare necesitând specialiști și competențe filosofice etc.).

Alte măsuri punctuale la acest obiectiv vor fi detaliate în prezentarea planului din cadrul ședinței de alegeri.

IV. Concluzii

Nu este întâmplător faptul că *Metodologia de organizare a alegerilor pentru structurile și funcțiile de conducere academică la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași* prevede necesitatea unui plan managerial doar pentru două funcții de conducere: rectorul Universității și directorul de departament.

Rațiunea acestui lucru ține de *legitimitatea democratică* a acestor două funcții electiv *individuale*. Celelalte funcții electiv se referă la membrii unor *organisme colective* (Consiliul Departamentului, Consiliul Facultății, Senatul Universității), în care responsabilitatea este comună.

Într-o universitate, principiul legalității și răspunderii publice a instituției incumbă tuturor celor care ocupă o funcție de conducere, dar cel mai mult incumbă celor care au legitimitate democratică și care nu pot invoca scuza ordinului ierarhic (în cazul funcțiilor numite) sau disiparea responsabilității (în cazul organismelor colective).

Din acest motiv, sunt pe deplin conștient de responsabilitatea funcției de director de departament și de legitimitatea democratică a acesteia. În comparație cu funcția de rector, este foarte puțin, dar democrația funcționează după aceleași reguli și la nivelul Departamentului și la nivelul Universității: votul este expresia unui act de încredere în capacitățile celui care solicită colegilor săi, fără înțelegeri prelabile, un mandat. *Mutatis mutandis*, cred că este valabilă aceeași situație descrisă de Rectorul Universității în planul său managerial (p.3):

“Am afirmat de fiecare dată când am avut ocazia că e vorba de o candidatură reală, că nu am nicio înțelegere cu actuala conducere a universității și nici cu alt potențial viitor candidat, că nu pregătesc terenul pentru o eventuală candidatură surpriză. Candidez din convingere, așa cum fac toate lucrurile, bazându-mă pe experiența acumulată și parcursul meu până în prezent”.

Cred că am demonstrat, până acum, că sunt capabil de eforturi științifice, administrative și juridice în favoarea Departamentului, care au mers până la o luare de poziție publică națională (reușită) în favoarea domeniului Filosofiei și a disciplinelor socio-umane.

Vă asigur că sunt capabil de eforturi cel puțin la fel de mari pentru a atinge obiectivele mandatului de director de departament și pentru a îndepărta orice obstacol care poate apărea, hazardat sau intenționat. Nu-mi amintesc să îmi fi lipsit vreodată curajul și determinarea, când am avut de atins un obiectiv legal, just și care viza binele comun. Sunt o persoană care datorează enorm spiritului cartezian, valorilor democratice, raționalității și atitudinii consensuale. În același

timp, am fost educat să fiu atent și la dimensiunea morală și axiologică a oricărei probleme și oricărei soluții și să nu fac rabat de la aceasta. *Cinstea este cea mai bună pernă.*

Sunt de deplin conștient că, dacă este nevoie de schimbări, acestea trebuie să fie incrementale. Valoric, sunt un conservator clasic; prețuiesc foarte mult stabilitatea instituțională a mecanismelor corecte care și-au dovedit eficiența în favoarea binelui public. Sunt capabil să propun îmbunătățirea acestor mecanisme instituționale și să accept soluții mai bune ca ale mele.

Nu voi ezita să solicit părerea și expertiza și celor mai în vârstă, și celor mai tineri. Valoarea nu depinde de numărul anilor și nici prospețimea gândirii de tinerețea biologică.

Am predat, de curând, poziția de cel mai tânăr membru al Departamentului unui coleg care deja a confirmat că este un filosof în deplinul sens al cuvântului. Sunt conștient că va veni o vreme când voi fi, poate, decanul de vârstă al Departamentului.

Până atunci însă, dacă voi avea încrederea colegilor, mai am câteva lucruri de realizat.

14.06.2024

conf.univ.dr. Cristian Moisuc

ANEXA I (depusă oficial la Ministerul Educației în data de 23.09.2023)

Propunere în vederea îmbunătățirii *Profilului de formare al absolventului* formulată de mediul universitar (Facultățile de Filosofie/Departamentele de Filosofie de la Universitățile din București, Cluj, Iași)

Având în vedere faptul că **Profilul de formare al absolventului** reprezintă o componentă reglatoare a curriculumului național, un referențial pentru proiectarea, implementarea și evaluarea acestuia, în conformitate cu art. 89, alin.(2) din Legea învățământului preuniversitar nr. 198/2023 și că acest *Profil* face obiectul unui proces transparent de consultare publică până în data de 23.09.2023 (inclusiv),

Având în vedere dezbaterile publice organizate în data de 20.09.2023 de către Ministerul Educației Naționale și îndemnul adresat public de dl. secretar de stat Bogdan Cristescu, în cadrul acestei dezbateri, de a contribui la îmbunătățirea **Profilului de formare al absolventului** de către mediul universitar,

În numele cadrelor universitare de la Facultățile/Departamentele de Filosofie de la Universitățile din București, Cluj, Iași și Timișoara,

Formulăm prezentele observații punctuale însoțite de solicitările aferente de modificare a **Profilului absolventului**, după cum urmează:

Observația nr. 1.

Context: Legea Educației Naționale nr.198/2023 definește, la articolul 91, cele 8 competențele-cheie promovate la nivel european, care determină profilul de formare a elevului

- a) competență de citire, scriere și înțelegere a mesajului;
- b) competență în multilingvism;
- c) competență matematică și competență în științe, tehnologie și inginerie;
- d) competență digitală, inclusiv de siguranță pe internet și securitate cibernetică;
- e) competență personală, socială și de a învăța să înveți;
- f) competență civică, juridică și de protejare a mediului;

g) competență antreprenorială;

h) competență de sensibilizare și exprimare culturală.

În raport cu *Recomandarea Consiliului Europei nr. 2018/C189/01* din 22 mai 2018 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții, aceste competențe au caracter transversal și sunt decisive pentru o viață de succes în societatea cunoașterii.

În plus, *Recomandarea Consiliului Europei nr. 2018/C189/01* (punctul nr.17) descrie aptitudinile interpersonale, de comunicare și cognitive esențiale ca fiind următoarele:

“gândirea critică, aptitudinile analitice, creativitatea, soluționarea problemelor și reziliența”

Aceste aptitudini esențiale, care trebuie să operaționalizeze competențe-cheie transversale menționate anterior, nu trebuie să rămână însă, în *Profilul absolventului* fără menționarea domeniului din care provin (și, pornind de la care, găsesc aplicare și în alte domenii/programe de studii).

Acest lucru ar fi contrar caracterului “esențial” pe care îl stabilește punctul nr.17 din *Recomandarea 2018/C189/01* pentru aptitudinile esențiale precum “gândirea critică, aptitudinile analitice, creativitatea, soluționarea problemelor și reziliența”.

Din acest motiv, întrucât aptitudinea de “gândire critică” apare înscrisă, sub diferite forme aplicate, la *Competența matematică* (3.1 și 3.5), *Competența digitală* (4.2) *Competența civică* (6.4), sau *Competența antreprenorială* (7.3), dar lipsește, în calitate de competență fundamentală, la *Competența personală*.

Solicităm introducerea unui descriptor de nivel la învățământ gimnazial și liceal care să dea expresie, în cadrul *Competenței personale*, procesului de însușire de conținuturi, reguli, limbaj și aparat conceptual-logic care permit crearea aptitudinii generale de a identifica și descrie (la nivel de gimnaziu) o situație sau o problemă care necesită o analiză critică și, ulterior (la nivel de liceu), crearea aptitudinii generale de a analiza și soluționa argumentat acea situație sau problemă.

„Gândirea critică”, înainte de a fi o aptitudine „aplicată” la domenii și programe de studiu diferite (așa cum reiese din *Profilul de formare al absolventului*, care o menționează în rândul unor *Competențe*), derivă dintr-un domeniu fundamental și trebuie menționată explicit la nivelul unei *Competențe* originare, anume *Competența personală*. Competența „gândirii critice” se formează cu ajutorul conținuturilor, limbajului și aparatului conceptual-logic provenind de un domeniu identificabil ca atare, înainte de a se extinde/particulariza la alte discipline și programe de studiu. Acest domeniu ca atare, deși poate avea aplicații diverse, ține de o disciplină (*Logica*) ce are conținuturi, limbaj și aparat conceptual care trebuie însușite ca atare, tot la fel cum conținuturile, regulile și limbajul conceptual al *Matematicii* (pentru a folosi o analogie), deși sunt folosite și în alte științe exacte (*Informatică, Fizică*), trebuie însușite inițial în cadrul disciplinei *Matematică*, neputând fi achiziționate prin teoria sau practica acestor științe conexe.

De altfel, în cadrul *Competenței matematice*, există un descriptor de nivel (pentru fiecare nivel de studiu) care particularizează însușirea acesteia și care menționează explicit „*limbajul matematic și un aparatul matematic diversificat (inclusiv demonstrații și raționamente matematice)*” (3.1 - gimnaziu) sau „*forme de prezentare specifice matematicii (de exemplu, formule, modele, constructe, grafice)*” (3.1 – liceu). Or, nu doar domeniul **Matematică** merită o menționare explicită a specificului său (limbaj, aparat conceptual, operații și raționamente), ci și **Logica**, care permite dobândirea aptitudinii numită „gândire critică”, cu atât mai mult cu cât această aptitudine este una esențială și nu trebuie lăsată impresia că ea ar putea fi însușită în afara domeniului *Logicii* sau prin împrumutarea unor conținuturi, unor operații și unui aparat din alte domenii.

Deprinderea acestei aptitudini cognitive esențiale numită „gândire critică” preia, analogic, raportul dintre competența de *Citire, scriere și înțelegere a mesajului* și *Competența în multilingvism*. Nu este posibilă dobândirea unor aptitudini ce țin de cea de-a doua competență fără însușirea, prealabilă, a aptitudinilor originare ce derivă din prima competență. Nimeni nu poate învăța o limbă străină fără cunoașterea prealabilă a limbii materne. În același mod, nimeni nu poate gândi „critic” în mod *aplicat* în diferite domenii/programe de studiu dacă nu cunoaște în prealabil ce înseamnă (spre exemplu) *adevăr* și *falsitate* din punct de vedere logic, ce principii fundamentale ghidează o gândire corectă *la modul general-uman* (indiferent

de particularitățile culturale sau istorice) sau care sunt regulile de *bună întemeiere ale unei gândiri universalizabile și general comunicabile*.

Prin urmare, reiterăm **nevoia introducerii, în cadrul *Competenței personale*, a cel puțin unui descriptor pentru fiecare nivel (gimnazial și liceal) care să exprime procesul de însușire de conținuturi, reguli, limbaj și aparat logic ce permite identificarea și descrierea (la nivel de gimnaziu) unei probleme sau situații care necesită o analiză critică și, ulterior (la nivel de liceu), analiza și soluționarea argumentată a acelei situații sau probleme.**

Observația nr.2.

Context: Tot în Recomandarea Consiliului Europei nr. 2018/C189/01 și "aptitudinile analitice" sunt definite ca aptitudini esențiale. Or, în *Profilul absolventului* pus în consultare publică, „analiza” ca aptitudine esențială se referă doar la "date matematice (3.4) sau la „modele și teorii” matematice (3.5), „oportunități, limitări și riscuri” ale tehnologiilor digitale (4.2) sau la „analiza fenomenelor și proceselor sociale” (6.4).

Acest tip de limitare a aptitudinilor analitice la spațiul matematic/informatic/social contravine recomandărilor europene, pentru care aptitudinile analitice nu sunt apanajul unor anumite domenii. Aptitudinile de analiză depășesc aceste domenii.

Mai mult, acest tip de limitare a aptitudinilor analitice contravine și unuia dintre principiile care au stat la baza elaborării *Profilului* (a se vedea punctul II din *Anexa la Profilul absolventului*) anume:

Spiritul de reflecție - promovează dezvoltarea unei conștiințe de sine profunde și a unei înțelegeri critice a lumii înconjurătoare, prin reflecție critică și autoevaluare, ca mijloace de progres și autoîmbunătățire continuă.

Or, în cadrul *Competenței personale*, atât la nivelul descriptorilor de la învățământul gimnazial cât și de la cel liceal, lipsește *aptitudinea de auto-analiză (reflecție) a conștiinței de*

sine profunde și de auto-evaluare (de la apariția și dezvoltarea conștiinței de sine ca persoană până la auto-evaluarea critică a propriei interiorități, în dinamismul său unic și irepetabil).

Așa cum sunt formulate acum în cadrul *Competenței personale*, „aptitudinile analitice” descriu un subiect al educației care pare lipsit de interioritate și de conștiință de sine, fiind interesat doar de timpul alocat sarcinilor de lucru și progresului ori rezultatelor învățării, așteptărilor celorlalți, carierei și contextual profesional.

Toate aceste obiecte ale analizei, deși legitime, sunt reductive și nu cuprind persoana, în dimensiunea ei subiectivă, înzestrată cu afecte, voință, libertate, auto-determinare morală. Elevul, așa cum reiese din *Profilul* pus în dezbatere, niciodată nu pare să exercite *auto-analiza* asupra propriei sale persoane ca atare, ci numai asupra sa ca „atom social” aflat permanent sub un imperativ extrinsec de la care se așteaptă anumite reacții socialmente dezirabile sau laudabile sau asupra altor obiecte care țin de contextul în care el trăiește.

Solicităm, prin urmare, introducerea a cel puțin un descriptor de nivel la învățământ gimnazial, respectiv liceal, în cadrul *Competenței personale*, care să dea expresie principiului nr.3 intitulat *spiritul de reflecție* („promovează dezvoltarea unei conștiințe de sine profunde și a unei înțelegeri critice a lumii înconjurătoare, prin reflecție critică și autoevaluare, ca mijloace de progres și autoîmbunătățire continuă”) și care să reintroducă în cadrul *Profilului absolventului* dimensiunea subiectivă a auto-analizei și auto-evaluării elevului, în raport cu sine ca persoană, și nu doar în raport cu sine ca actor social.

În lipsa acestui descriptor, ceea ce apare ca descriptorul 5.4 („*Arată empatie și înțelege cum acțiunile și mesajele sale pot influența starea emoțională și relațiile cu cei din jur*”) rămâne fără obiect, căci empatia presupune, înainte de toate, analiză introspectivă și auto-cunoaștere și abia ulterior posibilitatea de transpunere emoțională, prin analogie, în situația celuilalt.

Iar descriptorul 6.2 din cadrul *Competenței civice și juridice* devine, de asemenea, fără obiect („*Relaționează pozitiv cu ceilalți, în diferite contexte de viață, prin recunoașterea valorii și a demnității propriei persoane și a celorlalți*”), din moment ce dimensiunea personală, de auto-analiză interioară nu este menționată nici măcar la nivelul unui descriptor.

Observația nr. 3 vizează *Competența socială, civică, juridică și de protejare a mediului*, în cadrul căreia lipsește, în mod absolut surprinzător, un descriptor care să se refere la conceptul de „valoare” ca atare.

În fapt: conceptul de „valoare” apare în întreg *Profilul absolventului* doar de 4 (patru!) ori, și atunci doar ca menționare a “valorilor europene” (*Competența socială*, descriptorul 6.3) sau sub forma situațiilor „în care sunt încălcate valorile și principiile” ori în sintagmele “valorilor personale” “valorile și practicile comunităților culturale”.

Este absolut inexplicabilă această sărăcire axiologică și epistemică a *Competenței sociale civice, juridice și de protejare a mediului* de însuși obiectul ei, anume educația întru valori și dezvoltare umană bazată pe asimilarea conștientă a valorilor.

A concepe o competență civică și juridică fără cea mai mică menționare a nevoii de însușire (prin conținuturi și concepte specifice) a înțelegerii conceptului de valoare în sine, acest lucru este imposibil pentru orice demers care se vrea ancorat în cadrul valorilor europene comune.

Rolul *Competenței sociale, civice și juridice* nu este acela de a creiona portretul unui elev care execută comportamente fără a conștientiza valorile care le girează. Niciodată o lege a Educației nu poate viza formarea unor atitudini nereflectate prin care viitorii cetățeni să răspundă unor așteptări sociale, civile, culturale, politice, economice etc. fără a înțelege de ce unele conduite sunt mai preferabile sau mai rezonabile decât altele, altfel spus formulând judecăți de valoare în care elevii înțeleg conținuturile valorilor pe care le pun în proces de analiză rațională și de alegere, în orizontul binelui comun.

De aceea, solicităm ca, în cadrul acestei *Competențe*, să existe câte un descriptor pentru fiecare nivel (primar, gimnazial și liceal) care să permită elevului, în dezvoltarea sa armonioasă, descoperirea, familiarizarea și aprofundarea acestui univers axiologic, în care valorile general-umane (și nu doar cele europene sau naționale) să facă obiectul unor conținuturi, discipline și manuale de sine stătătoare. Înainte de a fi naționale, europene, culturale, democratice, sociale, politice, etc. valorile trebuie cunoscute în calitatea lor

generică, ca efecte ale creativității și libertății umane în vederea transformării lumii naturale și mai ales ca afect al spontaneității spiritului omenesc care aspiră mereu spre auto-depășire și spre comuniune spirituală cu ceilalți semeni.

A lipsi *Competența socială, civică și juridică* de conceptul de "valoare", înlocuind-o cu liste de valori gata furnizate, dar nereflectate critic și neasumate la nivel personal, duce în derizoriu întreg proiectul educațional numit *România Educată* (din care cităm doar un singur fragment: "Întreg procesul de educație încurajează reflecția și învățarea ca valori practicate de-a lungul întregii vieți, atât de către elevi/studenți, cât și de către profesori", p.12)

Iași, 23.09.2023

În numele Departamentului de Filosofie,
Conf.univ.dr. Cristian Moisuc
Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași

MONITORUL OFICIAL AL ROMÂNIEI

Anul 191 (XXXV) — Nr. 1099

PARTEA I

Miercuri, 6 decembrie 2023

LEGI, DECRETE, HOTĂRÂRI ȘI ALTE
ACTE

SUMAR

Nr.	Pagina
	ACTE ALE ORGANELOR DE SPECIALITATE ALE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE CENTRALE
6.731. — Ordin al ministrului educației privind aprobarea Profilului de formare al absolventului	2-16

I. Elemente definitorii pentru competențele-cheie asociate profilului de formare al absolventului

Competențe-cheie	Elemente definitorii
<i>Competența de citire, scriere și înțelegere a mesajului</i>	Copilul/Elevul poate comunica și interacționa eficient, adecvat, responsabil și creativ cu ceilalți, în limba maternă, în limba oficială a țării și în limba de școlarizare. Identifică, interpretează și exprimă concepte, sentimente, fapte și opinii, oral și în scris, folosind suporturi vizuale, auditive și digitale, în diverse contexte și la diverse discipline de studiu.
<i>Competența în multilingvism</i>	Copilul/Elevul poate comunica în mod adecvat în diverse limbi, inclusiv în limba maternă. Înțelege, exprimă și interpretează concepte, idei, sentimente, fapte și opinii atât în formă orală, cât și scrisă (ascultare, exprimare orală, lectură, redactare), în diferite contexte (la școală, acasă, în contexte profesionale și în timpul liber). Este interesat de dimensiunea istorică și interculturală a limbilor.
<i>Competența matematică și competența în științe, tehnologie și inginerie</i>	Copilul/Elevul poate dezvolta și aplica gândirea matematică pentru a rezolva o serie de probleme în situații cotidiene. Presupune abilitatea și disponibilitatea de a utiliza moduri de gândire și de prezentare specifice matematicii (algoritmi, formule, grafice, diagrame, modele). Poate explica fenomenele naturale utilizând cunoștințe și metode (inclusiv observația și experimentul) pentru a identifica probleme și pentru a trage concluzii bazate pe dovezi. Poate utiliza instrumente și echipamente tehnologice în mod adecvat, inclusiv în contexte practic-aplicative și pentru crearea de produse și servicii. Înțelege schimbările provocate de activitatea umană și responsabilitatea pe care trebuie să și-o asume fiecare persoană în raport cu diferitele procese și produse tehnologice.
<i>Competența digitală, inclusiv de siguranță pe internet și securitate cibernetică</i>	Copilul/Elevul utilizează tehnologia și instrumentele digitale în învățare și în diferite contexte, pentru a accesa, a analiza, a comunica și a crea informații într-un mod eficient și responsabil. Recunoaște și evită riscurile suprautilizării tehnologiilor digitale, precum și amenințările online, protejează informațiile personale, manifestă comportamente responsabile pe internet și respectă proprietatea intelectuală.
<i>Competența personală, socială și de a învăța să înveți</i>	Copilul/Elevul poate să reflecteze asupra propriei persoane, gestionează eficient timpul și informațiile, dovedește un bun management al propriei învățări și al carierei. Manifestă reziliență, fiind capabil să facă față unor situații de incertitudine și complexitate. Este preocupat de sănătatea și starea de bine fizică și emoțională, la nivel personal și al celorlalți. Gestionează situații tensionate într-o manieră autoreflexivă și solicită sprijin atunci când simte nevoia. Lucrează în mod constructiv cu ceilalți, manifestă empatie și gestionează conflicte într-un context incluziv.
<i>Competența civică, juridică și de protejare a mediului</i>	Copilul/Elevul interacționează cu alte persoane pe baza valorilor cetățeniei democratice, precum deschiderea, responsabilitatea socială, respectul pentru demnitatea umană. Își asumă responsabilități, acționează autonom, este preocupat de rezolvarea de conflicte într-un mod nonviolent, de respectul și promovarea drepturilor copilului. Este pregătit pentru participarea activă la viața socială la nivel local, național și internațional. În deciziile și acțiunile sale se raportează la cultura constituțională și la aspectele juridice de bază din dreptul civil, comercial, fiscal și din codul rutier. Susține echitatea și dreptatea, respectarea nevoilor și drepturilor altor specii și ale naturii, inclusiv din perspectiva schimbărilor climatice.
<i>Competența antreprenorială</i>	Copilul/Elevul manifestă inițiativă și creativitate, fundamentată pe gândire critică, rezolvare de probleme și perseverență. Are abilitatea de a iniția și de a lucra în echipă la proiecte cu valoare culturală, socială sau financiară, de a valorifica oportunități și idei și de a le transforma în valoare pentru ceilalți.
<i>Competența de sensibilizare și exprimare culturală</i>	Copilul/Elevul înțelege relevanța exprimării ideilor, experiențelor și emoțiilor, într-o varietate de forme cultural-artistice precum: muzica, artele spectacolului, literatura, artele vizuale, arhitectura și mediul construit, designul, în contexte diverse — formale, nonformale, informale. Este receptiv față de modul în care, în diferite culturi, prin diferite arte, ideile și semnificațiile asociate umanității, simbolurile și metaforele sunt exprimate și comunicate inclusiv creativ. Aceste idei și semnificații, identificate în comunitatea de apartenență, sunt integrate armonios în contexte sociale mai largi. Se angajează în înțelegerea, dezvoltarea și exprimarea propriilor idei, în diverse moduri și contexte, care să îi favorizeze inserția socială și comunicarea interculturală. Demonstrează creativitate critică și participă voluntar la experiențe cultural-artistice.

A.1. Competențe-cheie și descriptori de nivel

Competențe-cheie	Descriptori de nivel		
	Învățământ primar	Învățământ gimnazial	Învățământ liceal
Competența personală, socială și de a învăța să înveți	Caută surse de informare, îndrumare și sprijin pentru învățare și pentru dezvoltare personală, din partea adulților/covârșnicilor.	Manifestă autonomie și perseverență în învățare, prin stabilirea de obiective de învățare și dezvoltare personală, gestionarea timpului alocat sarcinilor de lucru și autoevaluarea progresului.	Reflectează asupra propriei persoane și asupra etapelor de dezvoltare personală. Își asumă și aplică un set de valori personale, inclusiv spirituale. Își evaluează rezultatele învățării, prin raportare la obiectivele și exigențele personale și la așteptările celorlalți.
	Utilizează tehnici simple de învățare care vizează clarificarea instrucțiunilor, organizarea informațiilor, verificarea rezultatelor.	Aplică strategii preferate de învățare care valorifică potențialul propriu și pot susține progresul personal.	Identifică oportunități și ia decizii avizate privind educația și cariera, pe baza cunoașterii nevoilor proprii de dezvoltare, inclusiv de dezvoltare profesională.
	Identifică situații sau probleme din universul apropiat, formulând întrebări și răspunsuri simple.	Describe situații sau probleme din mediul școlar și extrașcolar, formulând întrebări și construind argumente.	Analizează situații sau probleme complexe, formulând și evaluând judecăți de valoare bazate pe puncte de vedere argumentate.
	Respectă, în contexte cotidiene, norme elementare de conduită și reguli de comunicare.	Relaționează proactiv cu ceilalți, prin comunicare constructivă, cooperare și negociere în grup.	Interacționează pozitiv cu alții într-o diversitate de contexte, inclusiv profesionale, manifestând respect față de reguli și față de puncte de vedere diferite, încredere, empatie, deschidere pentru rezolvarea de conflicte, conștientizând efectele mesajelor exprimate public.
	Apreciază calitățile personale și ale celor din jur, în vederea autocunoașterii și a colaborării constructive cu ceilalți. Reflectează asupra modului în care acțiunile și mesajele sale pot avea un impact asupra celorlalți.	Manifestă atitudini pozitive față de starea de bine personală, exprimă comportamente care susțin sănătatea fizică și mintală, precum și un stil de viață sănătos. Arată empatie și înțelege cum acțiunile și mesajele sale pot influența starea emoțională și relațiile cu cei din jur.	Manifestă reziliență în gestionarea parcursului personal, social și de carieră, prin modul de abordare a obstacolelor și a schimbării, în diferite contexte de viață, inclusiv în mediile de învățare.
Competența civică, juridică și de protejare a mediului	Identifică elemente relevante pentru apartenența la diferite comunități (locală, națională, europeană) și înțelege valori de bază ale traiului în comunitate (demnitatea umană, respectul, echitatea).	Manifestă o atitudine pozitivă față de sine și față de ceilalți, față de identitatea culturală proprie și a celor care aparțin unor culturi diferite, față de drepturile copilului, ale omului și ale naturii.	Argumentează modul în care identitatea culturală națională contribuie la identitatea europeană. Este preocupat de respectarea drepturilor copilului și ale omului, a principiilor interculturalității, implicării civice și dezvoltării durabile la nivel comunitar și global.
	Rezolvă sarcini simple de lucru și conflicte din mediul școlar într-un mod nonviolent, prin utilizarea intuitivă a aspectelor de justiție și a celor care definesc identitatea personală și a grupurilor de apartenență.	Manifestă inițiativă în rezolvarea unor probleme ale grupurilor din care face parte și ale comunității locale, inclusiv în sfera juridică și a ecologiei/protecției mediului.	Relaționează pozitiv cu ceilalți, în diferite contexte de viață, prin recunoașterea valorii și a demnității propriei persoane și a celorlalți, prin promovarea drepturilor omului, a coeziunii sociale și a nonviolentei, precum și prin cunoașterea elementelor juridice de bază.
	Participă la acțiuni în contexte de viață din mediul familiar, prin îndeplinirea unor roluri și responsabilități, inclusiv în sfera ecologiei și dezvoltării comunitare.	Participă responsabil la activități civice care se raportează la valori general-umane, la dimensiunile multiculturală și socioeconomice ale școlii, comunității și la dezvoltarea durabilă a acesteia.	Participă activ, în calitate de cetățean responsabil, la luarea deciziilor care îl privesc, la activități și proiecte care promovează valorile general-umane și dezvoltarea democratică a societății, echitatea, protecția naturii și lupta împotriva schimbărilor climatice.
	Formulează întrebări și posibile răspunsuri bazate pe argumente simple, cu privire la probleme personale, de grup sau ale comunității școlare.	Analizează fenomene și procese sociale, juridice, economice, ecologice, inclusiv rolul îndeplinit de mass-media și realizează proiecții simple privind evoluțiile viitoare ale acestora.	Se raportează critic la fenomene și procese economice și sociale, inclusiv la rolul și funcțiile mass-media într-o societate democratică, pentru a putea lua decizii pe bază de argumente, pentru a înțelege complexitatea și interacțiunea dintre fenomene și procese, pentru a proiecta soluții durabile.

Competențe-cheie	Descriptori de nivel		
	Învățământ primar	Învățământ gimnazial	Învățământ liceal
Competența de sensibilizare și exprimare culturală	Receptează cu sensibilitate mesaje artistice, în scopul formării culturii artistice de bază. Describe caracteristici estetice simple ale produselor și activităților artistice receptate, folosind intuitiv elemente specifice de limbaj (plastic, muzical, coregrafic, dramaturgic, arhitectural, de design etc.).	Utilizează elemente specifice domeniului artistic (operarea cu elemente de scris-citit muzical și limbaj muzical, instrumente și tehnici specifice artelor vizuale și artelor spectacolului). Compară reacțiile față de opere de artă/activități artistice, folosind ca repere (criterii) elemente specifice de limbaj (plastic, muzical, coregrafic, dramaturgic, arhitectural, de design etc.) aparținând culturii artistice de bază.	Utilizează creativ elementele componente ale limbajului cultural-artistice. Argumentează și (auto)evaluează reacțiile față de opere de artă/activități/manifestări culturale-artistice, într-un limbaj specific, pe baza unor criterii negociate/convenite în grup/în comunitatea de apartenență.
	Identifică tradiții, obiceiuri și alte forme de exprimare culturală, la nivel local, național și universal, în contexte cunoscute, orientându-se după repere date — istorice, geografice, biografice etc.	Explorează, pentru o diversitate de contexte, modalități de comunicare între creator și public, precum: text, teatru, film, dans, arte vizuale, muzică, arhitectură, design, forme hibride.	Explică semnificații și analizează diverse forme culturale-artistice cunoscute (ca „mărci” culturale pe harta lumii) prin care lumea este reprezentată și transformată, din perspectiva diversității culturale (elemente de istorie a artei/culturii).
	Realizează produse creative simple, semnificative din punct de vedere personal sau al comunității de apartenență (clasă, familie, comunitate locală etc.), prin modalități diverse de exprimare artistică sau culturală.	Ilustrează cum i joacă specifice arte și/sau culturii idei, experiențe, evenimente și emoții semnificative în plan personal și/sau pentru comunitate, inclusiv pentru valorizarea tradițiilor și meșteșugurilor locale.	Identifică posibilități concrete de exprimare artistică și culturală relevante pentru structurarea identității personale și de grup. Formulează judecăți evaluative despre relevanța produselor și/sau a manifestărilor culturale-artistice la a căror realizare participă sau contribuie, în raport cu propria persoană, dar și cu specificul contextelor sociale, economice, politice etc.
	Manifestă curiozitate și investighează, într-o diversitate de contexte familiare (cu membrii comunității de apartenență, prieteni etc.), elemente de patrimoniu (recunoscute și selectate cu ajutorul criteriilor specifice), produse și manifestări artistice, aspecte ale mediului construit care dau calitate vieții, cunoscute/mediatizate.	Manifestă apreciere față de patrimoniul local, național și universal. Produce mesaje cu rol informativ despre elementele de patrimoniu (recunoscute și selectate cu ajutorul criteriilor specifice), produsele și manifestările artistice, aspectele mediului construit care dau calitate vieții, semnificative în plan personal, local și universal.	Analizează criterii de natură etică (adevăr, respect, echitate etc.) privind proprietatea intelectuală (de exemplu, aspecte juridice referitoare la drepturile de autor, brevetarea unor produse etc.), culturală, mediul construit, precum și modul în care sunt folosite acestea de către cetățeni, în contexte sociale și istorice diverse. Proiectează metode și procese adecvate promovării unui comportament etic și responsabil față de cultură, artă, spiritualitate și față de valorile mediului construit care dau calitate vieții.